

Үтүө күнүнэн кэнпириэнсийэ кыттыылаахтара. Мин аатым Людмила Геннадьевна Львова, Сунтаар улууһун Борис Никифорович Егоров аатынан Күндэйэ орто оскуолатын алын кылааһын учууталабын. “Саха тылыгар алын кылаас оҕолоругар дидактическай матырыйаал” диэн дакылааппын билиһиннэрэрбин көнүллээн.

Биһиги төрөөбүт тылбыт барҕа баай. Бэрт элбэх өрүттэрдээх, уустаах – ураннаах, наһаа нарын, номоһон тыл. Саха биллиилээх поэта Күндэ төрөөбүт тылын «Төрөөбүт төрүт тыл сөрүүн сүөгэй курдук сүрэҕи, быары сөрүүкэтэр» диэн хоһуйар. Биллиилээх педагог В. А. Сухомлинская манньк эппит: «Бэйэтин тылын билбэт киһи атын омок тылын үөрэтэригэр ыарахан буолуо» диэн. Биһиги суруйааччыларбыт: Өксөкүлээх Өлөксөй, Амма Аччыгыйа, Суорун Омоллоон, П. А. Ойуунускай – бары төрөөбүт норуоттарын тылларын - өстөрүн таптаан, кинилэр олохторун дьаһахтарын үөрэтэн, саха биллиилээх суруйааччылара буолбуттара. Төрөөбүт тылын билбэт, саңарбат киһи силиһэ суох мас кэриэтэ.

Кэнники 4-5 сыл иһигэр төрөөбүт тылбыт кыараан, тыл толору кыаҕа туһаныллыбат буолла. Онтон билигин төрөөбүт тылы көйгөтүү олох бары эйгэтигэр күүскэ барда. Тыа сириттэн эдэр ыччат тэйээһинэ барда. Араас технология үөскээн оҕо сайдыыта атын омок культууратыгар, кини историятыгар ордук охтооһуна кестутэлээн эрэр. Итинтэн сиэттэрэн, оҕолорбут сахалыы тылларын саппааһа аҕыйаата, төрөөбүт культууратын, историятын умнууга барда. Онон сыаллаан биһиги оҕолорбутун кыра эрдэхтэриттэн төрөөбүт тылларын таптыылларыгар, төрөөбүт тылларынан бэйэлирин ис санааларын толору этэллэригэр үөрэтиэхтээхпит, иитиэхтээхпит. Биһиги Сунтаарбыт улууһа киин куораттан 1000 км тэйиччи сытар. Күндэйэбит нэһилиэгэ улуус кииниттэн 20 км тэйиччи сытар. Нэһилиэкпит 800 нэһилиэнньэлээх, атын омоктар олохсуйууларга суох. Оскуолабытыгар билинни туругунан 129 оҕо үөрэнэр. Ол үрдүнэн биһиги оҕолорбут кэлинни ханнык эмэ 4-5 сыл иһигэр нууччалыы кэпсэтэллэр. Сахалыы аахпыттарын өйдөөбөттөр, сахалыы аҕыыларын тэтимэ бытаарда, сахалыы кинигэни

аабыы абыаата, бэйэлэрин икки ардыларыгар нууччалыы кэпсэтэллэр. Сахалыы төрүт дорҕооннорун сатаан сангарбаттар. Ити барыта аныгы технология содула.

Билиини интернет киэн эйгэтигэр учууталга араас уруокка туһаныллар дидактической матырыйааллар бааллар. Ол гынан баран биһиги сахабыт тылыгар сыһыаннаах дидактической матырыйаал олох абыйах. Онон сиэттэрэн мин алын кылаас оҕолоругар анаан саха тылыгар туттуллуон сөптөөх дидактической матырыйаал оноруохха сөп эбит диэн толкуйга тустум.

Сыала-соруктара:

- ❖ Үөрэх сатабылларын сайыннарыы
- ❖ «Тылы сэрэйэр» дьобуру сайыннарыы.
- ❖ хас биирдии оҕоҕо бэйэтин төрөөбүт тылын, культуратын ингэри, үөрэтии;
- ❖ төрөөбүт дойдуга таптала, бэриниилээх буолууну иити, ингэри;
- ❖ төрөөбүт тылы үөрэтиигэ учууталларга көмө матырыйаалы оноруу;

Дидактической матырыйаалым саха төрүт дорҕоонноругар оҕо болҕомтотун тардыы, тылы сөпкө санарыыны, суруйууну ингэри, хоһуласпыт бүтэй дорҕоону сөпкө санарыы, суруйуу, этиилэри тэнитии, этиилэри сөпкө сааһылааһын. Матырыйаалы онорорбор араас анимация ньыматын туһаным, геройун санарар гынан онордум. Бу матырыйаалбын оҕолорго туһанарбар оҕолор интэриэстэрин таптым. Онон маннык дидактической матырыйааллары эбии онорон киэн аранаҕа тарҕатыахха диэн санааҕа кэллим.

Төрөөбүт тыл – киһиэхэ сүрүн сыаннас, тыл культуурата уопсай культуурабыт быстыспат сорҕото диэн оҕоҕо кыра эрдэбиттэн үөрэтиэбин. Уопастыбаҕа тылга харыстабыллаах сыһыаны үөскэтэр анал үлэни тэрийиэбин. Тыл хайдах сүтэрин, ону хайдах тохтотору билэр көлүөнэни иитиэбин. диэн Федосия Васильевна Габышева саха тылын учууталларын өрөспүүбүлүкэтээҕи сийиэбигэр эппит тылларынан тумуктуем.

